

Leo Butnaru

COPIL ÎN BASARABIA DE ACUM 50 DE ANI

Mică prolegomene

Îmi plăceau hulubii. Tuța (așa i-am spus tatălui meu totdeauna) construia porumbare – le amenaja acestor păsări de casă și de cer loc de trai și piuire sub streășină, plasând patrule de scândură, ici-colo cu deschideri/intrări. Creșteam și admiram hulubii „de-a roata”, furtunatici, după ce se întorceau din înălțimile luminii, iar seara, găbjeam câte pe vreunul, cel mai nebunatic-furtunatic, cercetându-i penelul-evantai al cozii, să văd câte zgârieturi de gheare are el, pentru că, atunci când se dă peste cap, rostogolindu-se în tăriile văzduhului, hulubii își trec ghearele prin penel, „rânindu-l”, însemnându-l. Astăzi, o retro-analogie mă întoarce spre acele timpuri cu o pilduire din Platon care, în dialogul *Theaitetos*, reprezintă structurarea cunoștințelor, pe care – spune Socrate, protagonistul – le adunăm cu vârsta, cu anii, ca pe păsările câmpului, cerului, curților într-un unic și metaforic porumbar, în care unele păsări vor trăi în stoluri, deoparte, altele – adunate împreună în colonii nu prea mari de cuibăriri, celelalte – singuratic, zburând printre surate, pe unde și cum se nimereste. Din raționamentele socratice/platonice reiese, prin analogie, că acel columbar ar fi anume sufletul în care, atâta vreme cât suntem copii, ar fi gol, „iar în locul păsărilor să ne imaginăm cunoașteri; cunoașterea pe care cineva o posedă, o închide în colivie și vom afirma că a fost învățat sau găsit obiectul însuși a cărui cunoaștere este și că aceasta înseamnă a cunoaște”, precum se spune în celebra ediție a operelor lui Platon, îngrijită de Noica și Creția. Astfel, printr-o continuare de etajare a analogiilor, ar reieși că aceste note, mărturisiri, tentative de memorii cât mai fidele, însă nedelimitate de literatură, stil, metaforă, mod de a regiza beletristic etc., – deci, aceste file ar reprezenta cumva oglindirea modului de a se popula columbarul sufletului meu, al conștiinței mele, vârstei, destinului meu cu acele „păsări de câmp (porumbei sau altceva)” ale cunoștințelor și experiențelor de viață, întru devenire și modelare de persoană sau, poate că, chiar personalitate. Și tot sugestiv-frumos se spune în acel dialog dintre Socrate și Theaitetos că acele cunoștințe-păsări pe care copilul-om „și le-a pus într-o colivie care îi aparține – să le ia și să le aibă oricând vrea, vânând-o oricând pe cea care ar vrea-o” presupun că are o legătură, prin – iarăși! – analogie („etajul”-subtextul-„sustextul”(!) patru, cinci? al câtelea ar fi?...) și cu actul scrisului-mărturisitului ce se întâmplă chiar acum, instantaneu, ad-hoc, în conștiința mea, sub ochii mei, în vârful degetelor mele, pe tastele computerului, pe ecranul acestuia, pentru că mai spune Socrate despre acele păsări (cunoștințe), că omul, după ce le „vânează” pe cele pe care și le dorește, mai apoi le volnicește, le dă drumul, fiind „liber să facă acest lucru ori de câte ori ar

găsi de cuviință”. Anume astfel se întâmplă actul scrisului, mărturisitului, re-amintitului – prin eliberarea păsărilor care, în copilărie, în *școlăria* primară ți-au populat porumbarul sufletului. Bineînțeles, printre acel „vânat (de) păsări de câmp (porumbei sau altceva)” era, firește, și pupăza lui Nică a Petrei; pupăza găbjiță în scorbura din tei și adusă în podul casei de unde, mai apoi, văzându-se (văzând-o noi) din nou liberă, se cuibărise în porumbarele sufletelor noastre de copil, venind din porumbarul de aur al scrisului crengian, din fermecătoarele *Amintiri din copilărie*. Ba chiar am impresia că, în virtutea analogiilor de neevitat (!), Ion Creangă chiar ar fi fost asemuit unui Socrate (nu, nu cu – doar – unul al românilor! – ci al tuturor, cum e și înțeleptul grec al antichităților și perpetuei contemporaneități ale lumii, la care nu rezist a reveni, spre a mai cita: „Întorcându-ne, așadar, la vânătoarea și posesia porumbeilor (pupezelor! – *L.B.*), vom spune că era o vânătoare dublă: una, cea dintâi, mai înainte de posesie, iar cealaltă, făcută de cel care posedă (și... povestește – *n.m.*), pentru a prinde și a avea în mâini ceea ce posedă demult. Tot așa și cunoștințele pe care le avea de multă vreme, învățându-le, le și cunoaște, rămân de învățat din nou, chiar și acestea, prinzând și stăpânind fiecare cunoștință – pe care o posedă de multă vreme, sigur, dar nu îi era la îndemână reflecției sale”. Astfel că memoria mea a redeschis acea vânătoare dublă, în speranța de a (re)prinde cât mai mulți din porumbeii și pupezele odinioarelor de foarte demult (tumult) ale adâncii mele copilării. E o „vânătoare” de detalii ce ți se dezvăluie surprinzător! Surprinzător, pentru că, de nu ți se revelau acum, nici nu ai mai fi bănuțat că ți-au aparținut cândva, că tu le-ai aparținut, că îți vizează anume destinul tău de copil întru devenire de om sadea. Da, sunt anume acele păsări-cunoștințe-detalii, cuvinte (aripate!) – „unele în stoluri, deoparte de celelalte, altele adunate câteva, iar altele, singuratic, care zboară printre toate, pe unde se nimereste” – în leitul proces de revelare și scriere a acestor memorii-păsări; „păsări de câmp (porumbei și altceva)”, precum zicea Socrate.

Cândva, provincia a fost Evul (meu) Mediu sau, altfel încondeiat: E(v)UL ME(di)U. (Bineînțeles, eludându-se trio-ul de litere dintre paranteze, se citește: *Eul Meu*.) Înaintea lui însă, au fost și au rămas numele părinților mei, Anastasia și Teodor, rostuite și rostite cu amăruia miere din paradisul cuvintelor.

Puțin câte puțin, câte foarte puțin chiar, trece timpul pe ulița mare a satului, a Negurenilor. Eu, la geam, copil care, în cartea de citire (o cunoscusem înaintea Abecedarului) mângâi un lup preamărit de o lupă. În vatră – spuză... spuză... ca o sumă a celor neîmplinite în conformitate cu multele mele dorinți. Lupii suri ai cenușii nu-și schimbă nici părul, nici năravul.

În zori, colinde cântând despre pruncul etern al vieții dumnezeiești și omenеști. Pruncul de referință, biblic, cum aș zice astăzi, când fenomenele trăiesc în experiența mea (sigur, de viață); atunci, în copilărie, eu însumi trăiam printre/în fenomene. Colinde, colinde... „Saule, Saule, adă-ți turmele la staule“. Ecoul răspunde, parafrizat, prin unde prelungi: „Solii vin, Saule, solii...“ În mahala, la întărcare, câte vreun prunc stă nehotărât între sânul mamei Maria și Calea Laptelui, cerească, fierbinte și aburoasă, de unde coboară și îngerii de ocazie ai zăpezilor.

Colindele și visele mele ca formă de basm personal. Se știe doar că vrăjitori, magicieni de grad suprem eșuează în confruntare cu fantezia copilului ce se implică, inconștient, în experiențele imprudentei, în virtutea cărora, la un moment dat, pornise și copilăria mea spre China ghiolului din fața casei noastre, pe drumul mătășii broaștei.

Iarna, zisă azi – de demult, tradițională, în toată legea, dar și fărădelegea crivățului. Spre marginea satului răzbat mistreți încârdășiți, grohăitori prin zăpada bruscă a spulberului. Albe vârtejuri deșirându-se până la ceruri. Ca și cum Negureni noștri ar fi situați undeva dincolo de Cercul Polar, unde toate satele ar trebui să se numească Viforeni (1, 2, 3... 3000... 3000...).

Părinții se bucurau de abundența nămeților. Cu alte cuvinte, dar în același sens, vorbeau despre doctrina protecționistă a zăpezii pentru grânele de toamnă. Nu rămăseseră prea mult în trecut anii '46, '47, dar noi deja eram copiii care citeau povești nemuritoare (de foame). (Nemții Grimm-frații erau... interziși, de parcă minunatele lor basme, acum/atunci un deceniu, ar fi fost complicele lui... Hitler!) Ce nu-mi puteau da (nici chiar) poveștile – mai mult spațiu, mai multă acțiune, mai multă aventură, mai mult bine și frumos! – se întâmplau din abundență pe tavanul iatacului în care îmi aveam patul – pe ecranul de var al aceluși tavan fantezia și-a proiectat miile, strămiile de filme! O, cinemateca mea de aur!... Cinemateca fanteziei și viselor copilăriei!... Iar toate ale imaginației debordante nu făceau decât să sporească fantastic de mult impresiile pe care mi le crea fenomenologia rânduiri de anotimpuri – iarnă (încep cu ea, pentru că iarna a fost să mă nasc, adică – să văd, să aud, să miros, „să gust“ pentru întiași oară lumea!...), primăvară, vară, toamnă; fenomenologia ninsorii, vifornitei, dezghețului, ploii, înfloririi, curcubeului, simplului pârăiaș, mirosului de iarbă sau a răsadului de roșii, vinete, ardei etc. Bineînțeles că toate acestea aveau o nemijlocită și creatoare legătură cu, deja, dintăiele filme pe care le văzusem (vara sau toamna trecută) pe peretele clubului – fosta casă a popii care se refugiase peste Prut. Noi, picii, ne așezam direct pe pietrișul cu care fusese pardosită curtea, privind în sus, spre „ecran“, cu gura căscată, reacționând, probabil, exact ca franțujii, la 1895, când frații Lumière le vorbise de „cinematograf“, prezentându-le acele „fotografii în mișcare“; reacționam la fel la apariția pe ecran a unei locomotive sau a unui tanc – ne agitam, ne speriam, ne tupilam, mai s-o tulim de-acolo, să nu dea peste noi dihania!.. Însă curiozitatea era invincibilă, țintuindu-ne fundulețele de pietrișul colțuros al curții clădirii rechiziționate, ce club devenise.

Vremuri ca și cum cvasivechi, ce mai...

* * *

(În martie, Răutul-râu era ruletă diavolească: ape descătuseate, tainice bulboane, uriașe lozuri rotitoare – cele ale amenințătorului frământ de sloiuri. Apa se revărsa agresiv, făcea rău satelor înșirate pe malurile sale, ducând la vale cotete cu tot cu păsări, câini cocotați pe propriile cuști smulse din curțile oamenilor, animale înecate, cu burta umflată, rotunjită ca un val nemișcat peste cursul apei. Unele tragedii se întâmplau pe (sau – la) podul dintre Negureni și Chițcani. Această cale de trecere fusese de mai multe ori dusă de ape, nerezistând milioanele de tone de gheață, de sloiuri ce apăsau din susul albiei, chiar dacă se întâmplau să fie detonate de geniști. Astfel că marii meșteri de poduri ai comunismului se gândiră că, bre, Grigore, care nu vrei să beai agheasmă, hai să facem podul nu prea înalt, să-l turnăm din beton și, de cum crește apa, ea va trece peste el, umflând pe deasupra și masa incalculabilă a sloiurilor de gheață. Două-trei zile, hai, lasă, o săptămână, să zicem, oamenii mai îngăduie ei, până scade Răutul și reapare podul etc. Ei bine – spre mare rău: unii nu aveau răbdare, veneau cu căruțele, cu carele, aproximau cam unde e podul, cutezând să îndrepte într-acolo caii, boii. Apa le venea animalelor până la burta sau chiar și mai sus. De obicei, cei mai mulți trecere, dar, uneori, nopțile, se întâmpla marea nenorocire: caii călcau pe alături de pod, cădeau în vârtejirile apei, trăgând după ei căruța încărcată cu saci cu grâu, porumb – căci la moară mergea gospodarul care se pomenea și el în necruțătoarea urgie a puhoaielor. Unii bărbați mai vâjnoși, mai abili, reușeau să taie cu satârul hamurile vreunui cal sau chiar ale celor doi trăpași, încât se salvau și animalele, și el, ținându-se de coama sau chiar coada lor. Ieșeau la mal. Alții însă, din nenorocire, sau scăpau numai ei, bieții cai fiind trași la fund de căruța încărcată, sau se înecau dimpreună cu animalele. Până spre dimineață, vestea neagră se răspândea prin Negureni și Chițcani: „S-a înecat cineva de la Căzânești (Vadul lui Leca, Negureni, Chițcani)!“ Noi, copiii, o tuream de la școală. Coborând Delușorul spre Răut, ca să vedem pe malul apei o manta sau un țol ce acoperea un trup de om și cum, ceva mai la vale, două perechi de cai sau o pereche de boi se opintesc să scoată din apa tulbure pe cei doi cai cu tot cu căruța la care au murit înhămați. Bietele animale – mândre, frumoase, pe când sunt în viață – scoase, însă, pe mal, arătau sinistru, cu enormele burți umflate de răutatea Răutului. Ne înfioram, ne cutremuram, însă, copii fiind, nu ne puteam reprima curiozitatea și ne tot învărteam printre picioarele maturilor, prinși cu treburi atât de groaznice.

Alteori, pe podul de peste Răut se încingeau aprige bătălii între nuntași și flăcăii din Negureni sau Chițcani, aceștia din urmă cerând „vadra“ – un fel de plată pentru răscumpărarea miresei. Pe vremuri, încăierările erau sălbatice, strașnice – nu se ajungea la cuțite, însă, uneori, la oiști tot se ajungea: pur și simplu, cineva dintre nuntași smulgea oiștea de la căruța în care erau mirii, nașii, de la celelalte căruțe și – dăi, și dăi în flăcăi! Dar unii din flăcăi reușeau să smulgă vreo atare armă groaznică din mâinile nuntașilor chercheliți și – buh, buh! – în bărbații legați cu prosoape și în vorniceii – apărătorii mirilor – cu buchete în piept și „decorați“ cu panglici legate peste umeri, ca

niște banduliere (ale fuduliei, poate...). Și – știobâlc, știobâlc! – se prăbuseau în apa Răutului nuntașii și pricinașii cu „vadra“, cu răscumpărarea miresei! Spectacol de Ev Mediu, nu alta! Alteori, bălălia începea la ieșirea din sat: pur și simplu, de doi pomi ce se aflau pe de o parte și cealaltă a uliței pe care avea să treacă alaiul de nuntă cu mirele ce ducea în alt sat comoara de mireasă luată „de la noi“, cei cu răscumpărarea, flăcăii, legau lanțuri, care să vină undeva la pieptul cailor, ca aceștia să nu mai poată înainta, să se oprească. „Păi, coane mire, ce facem?... Dai vadra sau?...“ Și unde o auzai pe câte vreo mireasă mai a naibii: „Da’ de ce să v-o dee, mări? Ce, v-ați rupt pingelele să mă scoateți voi la joc, la horă? La dați-vă la o parte!“ Uneori se rezolva pe cale amiabilă, cum s-a zis mai târziu și la oraș. Alteori – dăi și dăi în flăcăi! Zdup și zdop în nuntași! – război total, fără compromis. Alteori, pricinașii cu răscumpărarea odorului de fată ce pleca din satul lor o păteau destul de rău, însă nu fără a lăsa în urma lor mutre însângerate, sub-ochi vineți, haine sfâșiate, dinți semănați prin praful uliței... Sălbăticie, ce mai!... Și o copilărie – a mea – care o privea cu nedumerire, curiozitate, uimire și oarecare spaimă. Pentru că nu se putea altfel, fără oarece spaimă care se întâmpla să se amplifice, cinematograficește, în visele de peste noapte...).

* * *

...Dar să revenim până la deschidere și închidere de paranteze, până la asteriscurile despărțitoare: cu încetul, pe ultimele sloiuri, ca o sectă a monahinelor în alb, pleacă și cele din urmă zile ale Babei. Pe alte sloiuri, „călătoresc“ pâcuri de ciori guralive. Între geamurile duble se trezesc vreo două, trei găze. Pe imas, optimismul naiv al mieilor ce aveau să fie jertfiți pentru Paști.

Curând, șatre de furnici își reiau exodul. (În coasta satului poposesc șatre sadea. Dar, de la raion, ba chiar de la Chișinău, e ordin să se mai astâmpere și ei, ursarii, căldărarii, să se facă oameni așezați, sedentari, împământeniți, *kolhozniciți*, pentru că muncitori nu e de crezut să ajungă.) Stârnind găzăraia vreunui mușuroi, vedeam tabla înmulțirii în acțiune, în viteza calculului. La o înmormântare, la cimitir, printre cărărușele dintre morminte, observ șiraguri de furnici ca niște salbe desprinse de la gâtul sătencelor răposate. La poarta cimitirului (Negurenii de pe lumea cealaltă, zice mucalitul Itu), apărându-se de muștele muzi(cale), calul popii flutură nervos din coadă, scutură din coamă. Ca să ne dea și nouă, coplesilor, să ne împărtășim din țigară, flăcăoanii ne pun condiții: „Dar tragi adânc fumul în piept și zici: I-ha, calul popi-n grâu la tata!“ Tuse. Lacrimi. Nări borsite.

Apoi, iată, la ora de față, care este cea a retrospectiei, amintirea îmi pornește pe un itinerar ce depășește durata a aproape jumătate de secol, re-poposind (a câta oară!) în ziua de unu septembrie a anului 1955. Prin efortul memoriei (dar e necesară și o... re-intuiție de retro-sine!) aflu o foarte sumară identificare a celui ce sunt astăzi cu chipul copleșului care în acea zi (pe la orele nouă...) ajungea să fie școlar. Nesigurele învățăminte ale propriei mele experiențe de viață veniseră în fața dintâielor pripoare ale științei de carte (conștiente, nu așa, la întâmplare, din pretutindena liberaliei și liberei infantilității), pripoare

pe care, mai întâi, încerci să salți, după care învățătorul te îndeamnă să le asaltezi. Anume așa, de la salt la asalt! Jocul nedus până la capăt (unde o fi capătul lui?...) trebuia să se soldeze, mai mult sau mai puțin, cu o faptă aproape matură, serioasă, „asumată“, utilă, – fapta însușirii scrisului și cetitului prin care unii oameni ajung a-și „întrupa“ cugetarea și simțirea, ceea ce, în special pentru un copil, echivalează cu o minune. Dar nu fără necazuri pe care i le cășunează calea spre dezvoltarea, în fine, a miezului acestei minuni. Mă rog, precum toți copiii, eram și noi oarecum pregătiți pentru „darea la școală“, pentru carte, pentru că prin non-stopul de întrebări pe care și le puneai sieși, părinților sau bunicilor, vârsta noastră dintâi părea și ea predispusă la cercetare și înțelegere. Astfel că și noi, copleșii de 6-7 ani, ne înfățișarăm în acel unu septembrie la apelul general al instruirii. Spre a ilustra importanța evenimentului, să reținem câteva fraze chiar din textele „Abecedarului“ de atunci pe care eu, peste ani, l-am re-răsfoit la Biblioteca Națională: „Tata i-a cumpărat lui Volodia trii (ortografia timpului, – *n.m.*) caiete, un creion, un toc și un penal (în loc de: penar, – *n.m.*). Toate astea el le-a dăruit lui Volodia și a zis:

– Băiete, cu aste obiecte te-i duce la școală“. Acum, peste vremuri, mă întreb de ce o fi fost preferat numele *Volodia*, pentru că oricum, el nu era cel mai popular în Basarabia. Însă și acesta era un semnalment... ideologic-onomastic, impus de noua orânduire, când în metrică nu mai era loc pentru Vlad sau Ion, aceștia devenind „exotici“ Volodia și Ivan...

În sine însă, acel unu septembrie nu poate să nu aibă o semnificație trans-ideologică, adică general-umană și memorabilă. Mamele și tații, țărani crescători de pâine, își încredințau odraslele învățătorilor, meniți a fi crescători de oameni. Iar cam hazliul (dacă nu care cumva ușor-anostul) *Abecedar* din anul 1955, oricum a fost el întocmit, pentru omuleții intrați atunci pentru prima oară într-o clasă de școală rămâne a fi documentul (și poate... monumentul cam desfigurat al) identității lor de oameni sadea de peste ani, ajunși instruiți. Pentru că *Abecedarul*, prin consecințe directe sau indirecte, – în pofida erorilor pe care le conținea –, are darul de a rămâne un bun curent, la zi: *scrisul, cititul!* Anume el – prin semnele caligrafice rudimentare, prin rotunjiri de litere, prin însăilări de silabe și alcătuire de cuvinte (în fine!) – a declanșat combustia arzătoare a mașinării noastre psihice, antrenându-ne și angrenându-ne într-o captivantă gimnastică de idei. (Să nu se lase nimeni ispitit a crede că un copil – fiindcă despre el și *Abecedar* este vorba, nu? – ar deține sau ar produce, chipurile, mini-idei: nici chiar pruncul nu are gânduri minuscule, ci numai și numai gânduri „întregi“, depline, fantastice, demne de primordiala descoperire a lumii, universului.) Probabil, anume de la disciplina cunoașterii *Abecedarului* (dar și numărului pe bețișoare pe care, dimpreună cu țurluiecele, „le împrumutam“ de la loazele sălciilor) pornește, să zic, orarul autoinstruirii, alcătuit (sau acceptat) de fiecare copil-om în parte, personalizat, cu particularități și acceptat de el „benevol“ (ghilimelele vor să ne amintească faptul că mai „benevoli“ eram, totuși, la joacă, la hălăduiri și dulci visări... copilărești).

Oare merită atare aprecieri, atare măsură a admirației

(aproape) și sumarul **Abecedarului** anului 1955?...

Dar, în primul rând, ar trebui să răspund la interogația formulată ceva mai sus: cum arăta acea **Bucoavnă**?

Recunosc că îndelungată vreme evenimentul întâlnirii cu întâia-mi carte părea să fie trecut definitiv în pasivul memoriei. Departe, foarte departe și adânc se zburătăciseră acele clipe de hotar și nu mai credeam să le pot re-chema cândva, pentru a le putea prețui pe potriva importanței lor în destinul meu. Oricum, într-un fel, ba chiar în infinite feluri de atitudine față de literă, silabă, cuvânt pe care le poate avea un scriitor, reiese că, de fapt, întregă-mi viață de până acum nu fac decât să-i rămân fidel și îndatorat **Abecedarului**: precum în clasa întâi și în toate celelalte clase, inclusiv în clasele din această „post-istorie” decretată din proprie și inoportună inițiativă de domnul Fukuyama, sau în clasele „post-modernismului” confuz și neliniștit, a fost să fie ca tot cu scrisul și cetitul să mă porăiesc, mereu la alte niveluri de înălțare sau decepție, cazuri în care se potrivește perfect banala remarcă: *și viceversa*. Iată de ce era firesc să mi se facă dor (și... *să mi se facă curios!*) de cartea de sub subsuoara copilăriei mele, astfel că pornii în căutarea ei și, chiar de nu sunt – totdeauna – din tagma insistenților scotocitori de arhive, în una din zile reușii să dau de un **Abecedar**, modelul anului 1955 (autori: M. Afteni, P. Doțenco; editura „Școala sovietică”). Volumul a fost ilustrat, alb-negru, de Valentina Rusu-Ciobanu care, peste ani, avea să ajungă un artist plastic de notorietate. Din acele imagini desprinzi inconfundabilele caracteristici ale vremurilor de la jumătatea secolului trecut, de la un deceniu de după marea conflagrație mondială, când noi, basarabeni, din nefericire, nimerisem pe mâini și intenții necurate, străine: vezi cum arătau până și jucăriile, hăinuțele noastre, mașinile – astăzi, cu totul și cu totul altele, altfel. Săteni cu desagi, copii strângând spice – acolo, în modestul meu **Abecedar**...

Primele elemente de caligrafie – liniuța orizontală, cea oblică, înclinată spre dreapta. Astea – la pagina a 7-a. Peste alte șapte pagini – primul cuvânt scris: *Mama!* Peste alte câteva file – prima „propoziție”: *Mama, Mara!* – ceea ce vroia să spună / să sugereze (și cu ajutorul ilustrațiilor respective) că fetița Mara plânge în pătuc și își cheamă mămică. Apoi – prima „povestire” – hai să le zicem astfel (între ghilimele) celor trei propoziții rudimentare, una dintre care ține loc de titlu: **Tata samănă secară**. Ca noțiuni și funcționalitate, în protocolul timpului, tractorul și seicara erau foarte importante, asemeni altora despre care se spune în **Abecedarul** „meu” (și nu se mai spune în **Abecedarul** de azi): *O mașină cu in; Un lan mare de in; Multe imășuri. Pe imășuri pasc vite*. În multe locuri întâlnești cuvintele *vesel, veselă, veselie*... Iar în vreo zece rânduri de **Abecedar** apare de vreo șapte ori numele lui Stalin. Alte nume – Hartene, Hariton – ce preferințe ale autorilor pentru nume strămtorate în arhaizantele margini ale onomasticii! Apoi, prima poezie (hăt la pagina 61!): „Gâște, gâște! / – Ga-ga-ga! / – Vreți la baltă? / – Da-da-da! / Ne este drag a ne scălda”. Prima ghicitoare: „*Are urechi, dar n-aude*”. Și o ilustrație-triptic căreia noi, copiii, îi acordam un tratament preferențial, examinând-o de repetate ori și cu atenție sporită: cea în care doi țapi încăpățânați se întâlnesc pe o punte, nevrând

să cedeze trecerea nici unul, nici celălalt, ajungând a se bate coarne în coarne, până cad ambii în apa pâraului. Însă principalele personaje ale cărții rămân a fi Litera, Silaba, Cuvântul și Exemplul recomandabil – prin propoziție sau ilustrație grafică. Însă nu aflăm nici o pilduire din Eminescu sau Creangă. Barem nici numele nu le sunt amintite. Pe atunci, acești mari scriitori ai noștri erau interziși... la noi.

Astfel, **Abecedarul '55** ne înfățișează, atât cât i s-a permis „să-i fie în putință”, măsura căutărilor modeste, dar și rătăcirilor epocii în care a fost plăsmuit și pe care, secvențial, a și oglindit-o. Ici-colo, el conține apropouri argotice, confuzii ortografice și stilistice. Reteaua de fapte a narațiunii este răuțată, cam găurită – se întâmplă să treci peste/printr-o pagină-două fără să te atingi de ceva demn de atenție. Versificațiile inserate aici se înșiruie conform unei linii prestabilite, previzibile, însăilate din cuvinte obosite, șterse, cu care demult nu se mai creează poezie. Sunt destule și manifestările superlativ-festiviste în formă, dar naive în mesaj.

Cu toate astea, ca și copii care l-au ținut în mâini, pe bancă, sub căpătâi, **Abecedarul** rămâne a fi martorul privilegiat al timpului său. Deprinzându-ne acuratețea silabică în rostirea cuvintelor fundamentale, descătușându-ne cugetul, simțămintele și fantezia, această modestă lucrare a salvat, totuși, de la uniformizare expresivitatea-ne etico-estetică. Iar unora, posibil, le-a accelerat procesul de maturizare, caracterizat de o istețime cu mult peste frageda vârstă a copilului de, colea, 6–7 anișori. Altora, în schimb, chiar dacă nu le-a modificat substanțial firea, le-a ajutat să urmeze un mod normal de dezvoltare. De aceea consider că am dreptul a crede că, asemeni oricărei opere de bună intenție și îndelungă proiecție, **Abecedarul** fiecăruia dintre noi nu este pur și simplu o carte, ci un dublu element cosmic: în primul rând – ca obiect în spațiu și istorie; în al doilea rând – ca imbold de gândire și simțire întru întreținerea neschimbatei patimiștafete a cunoașterii de lume și de sine.

Apoi, dinspre acel unu septembrie venind, încheiam **Abecedarul** prin 1 aprilie (ce lună de – padon – *pedofilie ideologică!* Barzii scriau despre primăveri cu mii de rândunici, când s-a născut Ilici! Lenin, adică...) sau, poate, 1 mai (în onoarea zilei internaționale ș. a. m. d!). Important este (era!) că venise dintâia noastră primăvară școlară când, iată-iată, ni se va dezlega de vacanța mare. Veselie nestăvilită! „Floricele pe câmpii, Torricelli în chimii!” cântă elevii din clasele mai mari, care o tulesc de la lecții. Chiar așa era: când se aduna pentru repetiție corul școlii, cel puțin un sfert-două din cântăreți o și tuliseră deja din perimetrul lui Orpheus până să răsune primul „la” al camertonului dirijorului, învățătorului A. Kraievski, care totdeauna propunea să se înceapă cu „Cuculeană, logojană, ce tot cânti la noi pe leasă? Ori ți-i foame, ori ți-i sete, ori ți-i dor de codrul verde?” etc.

Peste alți câțiva ani, sunt deja atent cum primăverii îi crește iarba pubiană, băieților – tullele subnasului, fetelor – tot ceva... pubian le crește. Vița-de-vie dă găietane de cârcei. „Să nu te anini de mine, că te spun badelui!” somează câte vreo școlăriță răsărită, luând-o grăbit, aiurea, printre insulele – atoli întregii! – de romanițe, dese între ele, dese-„în-ele”, în fibra și aurul lor.

Iar copilăria mea mărsăluiește prin curtea școlii de pe Delușor, cântând întru apărarea Pipei Păcii și a havanezei socialismului insular, concomitent înfierând fioros Trabucul Certei, bineînțeles – yankeu. Mă gândesc la zgârie-nori și la zgârie-brânză. E primăvară și sunt distrat. Chemat la tablă, confund oarecare africană cu Africa, gramatica cu geografia, gama cu Vasco da Gama. Învățătorul îmi pune nota ce seamănă cu o rătușcă și-mi strigă despre primejdia că sunt amenințat de bumbacul sau gândacul, așa ceva, colorat. Cu creioane de colorat (șapte în cutie, ca o gamă cromatică) „Spartac” desenez cocosi, păuni și alte păsări exotice, inclusiv colibri ce-și depun ouăle mai mici decât niște icrișoare de pești mărunți, de Răut. Vârful limbii mi-i un spectru șeptecolor. Ba nu, octocolor, deoarece folosesc și creionul chimic.

„Floricele pe câmpii, hai să le-adunăm, copiii!” În grâne, maci roșii. Însă copilăria noastră are un fel de libertate cu aer... cazon. Cineva învață limba rusă cântând și mărsăluind militărește. Eu tocesc Tabelul lui Mendeleev și îmi privesc nasturii uniforme școlare, presupunând cam din ce metal ar fi fost ei stanțați. Porniți spre casă, ne încăierăm în aprige lupte de clase, a 4-A cu a 4-B, a 5-A cu a 6-A etc. Cu vânătași sub ochi, îmi zic, aiurit, că Dicționarul ABC nu ține cont de succesiunea frazelor din istoria omenirii, paleoliticul, mezoliticul și neoliticul fiind schimbate, alfabetice, cu locurile. Asta înseamnă că, vrând-nevrând, trebuie să mă gândesc la lecțiile de mâine, câine... câinește... Apoi, ceva despre împăratul Petru-cel-nu-știu-cum-mare-sau-mic... Dar parcă dânsul avusese ceva cu dândănaia de luptă de la Dardanele?... Pe dracu’-avu, iaca ce avu! La naiba cu lecțiile – hai, Licușor, la joacă! În universul copilăriei (pompos spus) nu există oră exactă.

Seară. Umbra îmi cade la picioare, foarte puțină lumină îmi cade în palme. Mânânc papară, de mi se face noapte înaintea ochilor. (Cureaua tatălui, piele nemțească, de trofeu!) Prin întuneric (impus), încerc să descopăr roata descoperită, firește, de altcineva; de fapt, bi-roata mea e o bicicletă învăluită în noaptea ce asuprește curtea gospodăriei noastre. Printre tot mai rarele sughițuri de plâns și scuturate suspine de om necăjit, copilul își inventează un cântecel: „Un înger slab de înger,/ Un om slab de om,/ Cântă Făt-Frumos gonind pe-o bicicletă,/ De un copil putere;/ Un balaur slab de balaur,/ Un centaur slab de centaur...” Ba nu, aici nu merge, pentru că centaurul e jumătate om, jumătate cal... Cum ar fi, dar? Un jumătate-om slab de... O jumătate-cal slab de... Vai! Prostule! Hai, adormi odată, își zice copilul, spunându-și sieși: „Noapte bună...”

A visat niște învălmășiri cu cavaleri absurzi, ce aveau gravate pe pieptarele de oțel săbii roșii ca rubinul, tot căutând, cruciații de ei, să dea piept cu primejdiile, în fel și chip de prilejuri neobligatorii. Cruciați, necruciați să fi fost? Dumnezeu cu dânsii... I-a abandonat, i-a expulzat din visul său, visându-se, în continuare, pășind printr-un lan de grâne aflat în primele zile de pârg, lan de culoarea verde-amarelo a drapelului brazilian. În vis, Lică al nostru pornise spre îndepărtate țări exotice și primitive... Apoi, o mai visă, puțin de tot, foarte episodic, pe învățătoarea de geografie – rea, fioroasă, ce mai! – sub mătasea bleu-gheață a bluzei căreia sâni bombăți aduceau a două

globuri școlare, întoarse spre privitor cu partea ce reprezintă Oceanul situat între Europa, Africa și cele două Americi – cum îi zice? – aha, Oceanul Atlantic, redat, pe hărți, prin culoare albastră. (Ah, Oceanul!... Volnicie berechet!... Negrul drapel al piraiților aventuroși!... Pe când el, Licușor, se vede nevoit să lase corăbioare de hârtie pe apa ulucului de la fântână, mișcate, înfiorat, sfiorător, de suflarea vitelor nărtoase venite la adăpat... Sau să urmărească locomotia lentă – prea lentă, totuși, în secolul vitezei! – locomotia melcilor, și chiar pe cea a volburii, se poate spune, plantă care creștea atât de repede, de țî se părea că, dacă o țintesti fix cu privirea un minut, două, vezi cum vrejurile ei continuă să se întindă pe pământ, să se agate de tulpinile altor plante... Și tot aici vine momentul să-mi amintesc și de primul ierbar din viața mea, lucru/obiect pe care l-am făcut cu cea mai mare dragoste și străduință de care am putut/pot fi în stare în tensiunile de vârf ale destinului meu de copil – atunci, de matur – astăzi. Din Pădurea Rădenilor, de dincolo de Vadul lui Leca, adunasem diferite plante – pecetea lui Solomon, ferigă, „coada calului”, sipică, pătlagină, potcoava calului, talpa găștei, lăcrimioară etc., etc., toate prinse cu atâ pe filele scortoase de album, sub înțeleapta îndrumare a învățătorului Vladimir Ștefanovici Cernoleu, unul din puținii „cu școală la români”, rămas și până astăzi celebru în memoria negurenienilor...)

Dimineața, în curtea școlii, îmi atrăsese atenția, să zicem, un porumbel complementos care, tot rotindu-se pe picioarele-i înstelate, nu se mai oprea – învărtărețu! – din gurluitul său de dragoste. Astfel că intraini la ore cu o dispoziție care, în termeni de manual, s-ar putea numi abatere lirică (precoce), însă fizica sau biologia te readuc – ce mai! – cu picioarele pe dușumelele lucioase, date cu motorină. Numai că zadarnic ni se tot lămură, ni se demonstra cu desene pe tablă, cum Ahile fură startul carapacei patrupe, pentru că noi, clasa întreagă, nu pricepem o iotă din clasică aia pildă. Chicoteam la gândul că, până la urmă, broasca îl va întrece totuși pe gloriosul erou al antichității. Iar la ora a doua, privind la microscop o picătură de apă, cele văzute îmi creaseră înspăimântătoare impresie că apa vrea să mă devore! Chestie și cu microbii ăștia!

În răstimpul recreației, câteceinevașilea dintre noi își pipăia pe frunte cucuilele încasate/răsărite, la dintăile lecții de astronomie. Pentru că ce se întâmplase, de fapt? Vladimir Ștefanovici Cernoleu ținea cu tot înadinsul să ne accelereze devenirea spirituală și cosmogonică (Mă, atenție-ncoa! Atunci când Socrate fu întrebat: „De unde ești?”, răspunse: „Din Univers”. Ați înțeles?), iar pentru aceasta își propusese să ne demonstreze „pe viu” și cu propria noastră participare, cum se mișcă planetele, stelele între ele, printre ele, unele în jurul altora etc. Astfel că, scos în fața clasei, unul dintre noi era numit pe post de Soare – în centru, rotindu-se în jurul propriei axe; al doilea școlar trebuia s-o facă pe Globul Pământesc care avea o sarcină infinit mai complicată decât a lui Helios – în timp ce se rotește în jurul propriei sale axe, să se rotească și în jurul Soarelui! Însă și aceasta ar fi putut părea un fleac pe lângă sarcinile ce-i reveneau celui de-al treilea ins(uleț), dânsul fiind Luna: adică, rotindu-se în jurul pământului, dimpreună ca acesta să se învărtească

Ion Ţuculescu – *Tărutul roşu*

și în jurul Soarelui!! Un fantastic spectacol cosmic, ce mai!!! Așadar, imaginați-vă ce harababură de haotică debandadă, involuntară și incontrolabilă, ieșea din mișcarea celor trei insuleți care, bineînțeles, nu se prea dumereau ei până la capăt ce și cum se întâmplă în perfecta armonie cerească dintre Soare-Pământ-Lună, dâșii învârtindu-se în dodii, a căpiat, și, evident, ametind, „ieșind de pe orbite“, ciocnindu-se între ei cap în cap, ba chiar nimerind cu acestea în tablă, perete, în masa învățătorului sau în băncile din față! Spectacolul se încheia cu un general bocet cosmic, pe de o parte – în fața clasei, și cu o chicoteală chițcăită – pe de altă parte, în care debordau ceilalți elevi pe care, deocamdată, iubitul nostru învățător încă nu-i ridicase la rang de stele, planete, comete sau meteori...

* * *

Așadar, veni și vara, ni se dezlegă de vacanță și eu redevenii moșier de drumuri, spațiul tuturor, parcă, însă mai abitir al meu anume, asumat benevol și necondiționat. Dar hălăduiam și pe căi abandonate, pe poteci uitate, peste fostele moșii ale negurenenilor desproprietăriți, unde dădeam de fântâni în surpare. Ruinare de pietre cu tot cu puișorii din cuiburile de vrăbii. Pe lângă unele fântâni, câte un jgheab bolnav de mușchi kaki. Singurătate, sihăstrie neliniștitoare, duh de mănăstire-n agonie...

...(Re)cuprins anume de atare sentimente în ciudat amestec de diverse și „dihotomice“ stări sufletești retrăiesc eu, astăzi, acel spațiu și acea vibrație a firii mele de copil; astăzi, după o jumătate de secol, când nu îndrăznesc să intervin și cu altceva – cu, să zicem, niște parafrazări neconvingătoare din scripturi. Poate că, totuși, doar un vers de-al lui Trakl să-l reproduc, re-proiectându-l în disperarea și delăsarea satului de atunci: „De negrăit e totul, încât, o, Doamne, strivit te prăbușești în genunchi“...

Însă și pe atunci, „răsărind“ mai abitir de la an la an, crescând, adică, deja puteam lega duhul de sihăstrie și teamă neînțeleasă, „metafizică“, de unele întâmplări din realitatea cotidiană a satului. De pildă, să le pun în relație (și) cu revenirea din Siberia a unora dintre cei care fuseseră deportați în 1941 sau în vara anului în care mă născusem eu, 1949. Printre ei era și profesorul de fizică și matematică Alexandru Donose (mai târziu aveam să aflu că era verișorul actorului și scriitorului basarabeano-bucu-

reștean Arcadie Donose (de la Rughi), unul din celebrii interpreți ai Chiritei alecsandriene). Înțelesesem că tovarășul învățător Donose învățase la școli rusești, nu prea cunoștea terminologia „moldovenească“ la zi, încât se întâmpla ca, în loc să ne vorbească – să deseneze (cu uluitoare abilitate, cu mare talent chiar!) datele problemelor: de sub creta dintre degetele dumisale pe tablă apăreau omuleți ce alergau din punctul A spre punctul B, avioane ce zburau din orașul S în orașul M, cai ce galopau, cratițe de pe care presiunea aburului spulbera capacul, cadrane cu diverse cifre – de amperi, volți –, locomotive, fire cu plumb, contururi de clădiri, punți, scări etc., toate astea și atâtea altele ținând de problemele de matematică sau de experiențele fizicii ca știință, pentru că, uneori, când tovarășul profesor încerca să ne explice ceva cu mai arhaica limbă pe care o dusesese din Basarabia, copil încă fiind, în acel tragic iunie 1941, – explicația putea să sune cam așa: „Drăcia iasta o băgăm în borta iasta“, vorba fiind, de fapt, de vreo osie și un rulment sau un rotor, cu bobina și axul arborelui... Noi nu știam rusește și nu ne puteam „salva“ profesorul, propunându-i să treacă la limba în care studiase, ci, poznași și neserioși precum eram – de, copii! – chicoteam în clasă, pentru a comenta entuziasmat, la recreație, subiectul cu „drăcia iasta pe care o băgăm în borta iasta“. Bineînțeles că fetele, colegile noastre, cam roșeau...

Roșeau și Negurenii noștri de atâta lozincăraie, pentru că sărăntoacei puteri sovietice părea să nu-i mai ajungă pânză roșie (ca și cum canonică!) pentru a împăenjeni lumea cu texte bolșevic-instructive, amenințătoare, fals-povățuitoare, stupide, deocheate, – încât, din lipsa pânzei, prinse a scrie textele anoste cu roșu direct pe albul varului pereților dinspre drum ai unor case sărăcăcioase, ce aparțineau celor care se considerau a nu fi „în rând cu lumea“, sau ale unor femeiști cu reputația dubioasă, unele dintre care comiseseră copii din flori (*baistruci*, le spuneau sătenii) și vizitate de bărbați infideli sau de flăcăoanii care, mă rog, trebuiau și ei să învețe odată și odată chestia aia...

* * *

Cutreieram împrejurimile, pe la Punct, spre Tântăreni, pe la Hupca, pe la Lebedina, pe unde se puseseră pe treabă piticii artificieri ai păpădiilor, dezgھیocându-le de seminte, jumulindu-le de puf și întrebându-le malițios de ce, la o adică, n-au ajuns și ele lebede. Pe toloacă și pe răzoare – țistari și popândăi curioși, în formă de virgule (!) răsărite din pământ. – Ce mai campanii kolhoznicoșcolare am mai dus și noi, copiii, împotriva acestor rozătoare! Atâtați de brigadier și învățători plini de zel, colindam toloacele, lanurile, într-o mână cu găleata plină pe jumătate cu apă, în altă mână – cu un lemn despicat a clește, cu care să înșfăcăm de grumaz bietul țistărel, de cum acesta apărea în gura găurii/vizuinii sale, ud-lioarcă, murat, buimăcit, scuișând câțiva stropi din apa cu care-i inundaserăm lăcașul, culcușul, hambaru! Alte războaie necruțătoare le-am dus cu și mai necruțătorii decât noi gândaci de Colorado, dungați, ca niște zebre ale găzelor răufăcătoare și... diversioniste, „yankee“, antisovietice!... Îi „încarceram“ în cutii de chibrituri, cu gândul la a obține bani mulți pe ei, precum, inițial, promiseseră nătăfletele

autorități comuniste. (Unii dintre basarabeni – ingenioși, nevoie mare, puși serios pe păcălit puterea sovietică! – mai să fi organizat ferme de... creștere/înmulțire a gândacilor de Colorado! Păi, tu-i crești, ei, prostii, te plătesc! Ce mai chilipir!) Cam pe atunci, prin anii generalizatei și istericitei suspiciuni față de capitalism, Petru Cărare scria (sau doar gândea) celebra-i prozodie din care țin minte acest catren: „Într-un lan de măzăriche,/ Trăgând cu pușca moș Gafton,/ În loc de-o mândră potârniche/ A nimerit într-un spion!“ Ni se spunea să fim extrem de vigilenți, să fim grănicerii țării sovietelor oriunde ne-am afla, pentru că dușmanul nu doarme, dușmanul uneltește, se răspândește, se înmulțește, se întăinește și mai mult, și noi suntem datori să spionăm – spionii! Să-i zăpsim și, neobservați deăștia, să ne retragem și – fuga la *pravlenia kolhozului*, la *selysovet* sau la milițianul de sector, spre a raporta adevărul-adevărat, sovietic, despre spionul ce dă târcoale satului nostru, copilăriei noastre fericite, realizărilor socialismului etc.! Păzea! țiștari, gândaci și spioni! Păzea, trădătorilor, colaboratorilor cu dușmanul! Chiar părinți de ne-ați fi, nu vă vom cruța! Vom proceda precum tânărul erou Pavlik Morozov!... Noptile, fantezia și spaima (rustică, de țară, și copilărească) ne populau visele cu fantome și dușmani ai URSS! Unii copii țiștau prin somn, se îmbolnăveau de enurezis, în infanția și inutila lor strădanie indusă „de-a apăra cuceririle comunismului triumfător“, urinând abundent în pătucuri... Adică, pe atunci era în toi războiul, zis rece, încât, se poate spune, mai mulți dintre copiii acelor vremi pot fi considerați anume invalizii acelei necruțătoare, inumane lupte glaciale...

Din alte campanii din acele timpuri țin minte și „Marele Salt“ chinezesc în RSSM – omniescaladata activitate de creștere a viermilor de mătase! Animăluțele cele/astea nevertebrate chineziseră, vorace, URSS-ul, mai bine zis – meleagurile „lui/ei“ asiatic, europene, pe unde creșteau duzii. În Negureni, precum în majoritatea localităților din Moldova de Est, copiii și vârstnicii tăbâreau tobultoci, saci întregi de frunze pe care le „țesălau“ de zori de prin duzii („șorcovii“ – așa li se spunea la noi) satului, de prin cei de prin fâșiile forestiere de protecție. Ba chiar colhozul ridicase o întregă plantație de duzi, îngrijită conform celor mai serioase și partinice indicații (pentru că altfel decât „partinice și serioase“ nici că puteau să fie), – între Negureni și Tântăreni, spre Îndărătnici (aceștia erau în aceeași gospodărie agricolă „cu noi“, ceea ce le trezea mereu nemulțumirea: „Tot ce câștigă kolhozul, numai Negureni înghit, noi – ioc! La dânșii s-a construit și școală și Casă de cultură și“... câte și mai câte... „pe când la noi, la Îndărătnici...“ Îi prindea de minune numele de Îndărătnici și nu cred că au făcut bine că s-au rebotezat, zicându-și: Nucăreni). Erau circa trei kilometri distanță până la acea livadă de duzi de sacrificiu și cei care nu aveau frunza acasă – da' normă aveau, impusă! – mergeau încolo, unii pe biciclete, însă cei mai mulți – pedestri. Pentru că, dacă nu le dădeai frunza verde și mustoasă, animălușele ale nevertebrate, viermii de mătase, se întâmpla să prindă a devora zierele care, de obicei, le țineau de așternut, de „dușumea“. Unde avea omul vreun spațiu mai ferit, mai ocrotit, – acolo își deschidea ferma chinezescă, afacere care în scurt timp (ba

nu, în vreo 3-4 ani) se dovedi nu că destul de proastă, ci chiar o prostie sadea, ca și o altă campanie – cea de creștere a bumbacului sau a orezului în sudul Basarabiei. Unii din condeierii vremii se pripiseră a scrie romane despre orezul, mătasea și bumbacul care aveau să ferească numaidecât kolhoznicimea basarabeană. Sau despre „cucuruziada“ creșterii păpușoiului „în pătrat“, conform indicațiilor prețioase ale tov. Hrușcirov. Aiureli! Gogomăanii!

* * *

Așadar, – ziceam după precedentele trei asteriscuri, – venise vara, ni se dezlegase de vacanță și eu redevenii latifundiar de drumuri, spațiul tuturor, parcă, însă mai abitir al meu anume, asumat benevol și necondiționat. Nicidecum nu puteam să evit o inspecție la Răut (*Râul nostru Natal*, pot spune), unde, atunci, prin veri secetoase, vedeam aruncate prin păpuriș păpușile paparudelor. (Ce progres, domnii mei, de la cocuțele copilăriei noastre – ciocălăie de porumb „îmbrobodite“ cu o cârpuliță oarecare – la întregile popoare de celebrissime păpuși Barbi, vândute până și în „mini-market“-ul din Negureni timpurilor pre(a)-capitaliste!)

Privind dinspre Răut spre sat, nu poți să nu zăbovești cu ochii pe curioasa configurație a malului înalt, tăiat abrupt, întins ca o vastă lutărie galben-lămâioasă. (Uneori, pe culmile ei sunt dezgropate scheletele ostașilor de prin evul mediu, cu săbii ruginite printre oasele lor...) Spre seară, peste Lebedina mlăștinoasă și peste Ghiolul Negurenilor pornea indolenta mișcare a ceții, ca și cum evacuând aiurea visele lumii, tulburi, reci, indiferente. Negurile în continuă avarie ale vălătucirilor ruinătoare mă indispuneau și eram fără chef de nimica, de parcă nu mi-ar fi fost... zimbrii acasă; în *acasa* pădurii. Prinse a mi se întâmpla ceva altcumva în fire (aveam, colea, 13-14 ani, departe deja de întâile lacrimi vărsate în viața mea peste o carte: fusese **Prinț și cerșetor** de Mark Twain). O stare ciudată. Uneori, parcă stând pe ace (de brad), alteori ca și cum călcând pe ele, dar câteo(altă)dată – căutam un ac de cetină în carul cu fân. (Aici, ceva se lega de amintirea sau așteptarea pomului de An Nou.) Pentru buna funcționare a zicătorii, parcă aveam deja acul, dar îmi lipsea carul cu fân. „Pregătisem“ chiar și un magnet puternic cu care să extrag acul din miliardele stebelor de ierburi uscate. Ba mă întristam, ba râdeam. În cel de-al doilea caz, amintindu-mi că un coleg, cu două-trei clase înaintea mea, mă întrebuse dacă știu cumva cum se spune în limba chineză (!) „Te iubesc“. Eu roșii și făcui ochi mari de surprindere sau stupefacție, în timp ce el „traducea“ năzdrăvănia, spunându-mi nazonat că, în chinezescă, „Te iubesc“ sună ca „Hai fa-n fân“.

Ce mi se întâmpla totuși, ce stare era aceea? Senzație de așteptarea așteptărilor care l-a dus de nas până și pe Sfântul Așteaptă (des invocat, supărat, prin părțile noastre, în satele intrate în soluție kolhoznică...).

De la o vreme, mi se întâmpla, îndelung, ca în uitare, posibil oarecum oniric, să visez la micul și, dacă vreți, simbolicul crater al călimării. (Vedeam ceva? Ce anume?) Gluma-i glumă, sau poate că nostalgia-i nostalgie, dar, cu ochii ațintiți la craterul călimării, tot făcând ședințe de abstracție, aproape că de spiritism, mă și pomenii ajungând la S. F., adică la dintăia mea încercare în proză.

Mai curând, o tentativă de evadare. Oriunde. Pentru că viața de provincie r.s.s.m.-stă pur și simplu nu poate să fie liberă. Provincia poate fi spațiul multor întâmplări, dar și tot atâtor neîntâmplări; poate fi doar spațiul întâmplărilor, nu și al împlinirilor...

Ar mai trebui să spun că, după dintâia-mi încercare de a ticlui fantastică... științifică, mă simțeam oarecum mai nesigur ca de obicei. Însă, ciudat lucru, cam tot atunci mă și părăsi apetitul de a scrie, în schimb mi se trezi o inexplicabilă foame de lectură.

Puțin, câte foarte puțin trece timpul pe ulița principală a satului, iar eu citesc din Vasile Alecsandri, la vârsta mea deja pricepând că moda trece, dar pietrele din casă rămân. Și tare aș fi vrut să-i spun, pe înțeles și subînțeles, acest lucru unei eleve ce era cu vreo trei, dacă nu chiar patru clase înaintea mea și care nu se grăbea deloc să mă învrednicească de oarecare atenție, ca să nu mai vorbim de tandrețe. De aici mi se trag, mi se puizesc și poezesc primele amintiri. Vorba fiind de un caiet pe care scria „Amintiri” și în care transcriesem naive stihuri de amor, gen: „Într-un cuib din rămurele, cântă două păsărele” ș.a.m.f.d. (*f.d.* – foarte departe, adică). De asemenea, ca niște amintiri sau, poate, „profeții” nu tocmai exacte, veniră și primele mele versuri „originale”. Despre ce or fi fost ele? Încercam cumva să-mi imaginez că, printre nori, se rupeau săgetători spre pământ buciume de lumină. Or, dacă e să reconstitui cu mare aproximație, într-aurită stare atmosferică a preamurgului mi se părea o priveliște contemplată din interiorul unui ou; privită prin gălbenuș, albuș și strat subțire de coajă care, toate, dispersau lumina fiecare în felul său, însă misterios, vă asigurat. Iar amurgul – o contrapriveliște, răzbătătoare spre interiorul aceluiași ou pe care, dacă vreți, îl puteți considera chiar Oul Primordial. Sau, poate, Oul orfic... Complicat, ce mai! Dar având și continuare, similitudine în ceea ce spuneam despre prunele galbene, goldane, pe care le asemănam cu pupilele închise ale strămoșilor. (O noapte... mustoasă și oarbă sau, simplificând... subtextual (!) – două paranteze chihlimbării, fără îndoială – foarte simbolice? Să-i credeți celui ce vă spune că este imposibil să „traduc” emoțiile, ca să nu zic prea grav – viziunile dintr-o vârstă în alta... Post-datat, aș încerca să explic acea stare poezescă de neofit drept niște năzuințe (spre literatură?) opacizate de cataracta visului aievea a(l) unui preadolescent, sau a(l) unuia ce făcuse abia primul pas în adolescență, care – poate că spun cuvinte mari, uriașe? – vroia să se rupă din provincia kolhoznică. Pentru aceasta trebuia să încerce să nu fie un provincial.) Ei bine, următoarele probe de stihuire se dovediseră a fi deja ușor livrești, textul ăla al meu spunând cam așa: În dric de noapte, pe deal, unde buciumul în genere nu a sunat vreodată, nici cu jale, nici a lehamite, vrăjitoarea Veta (din satul vecin Chițcani) fierbe pisica într-un foc necurat. (De fapt, vrăjitoarea era un... vrăjitor, om concret, zis Isidor Găină, schiopătând de un picior și, sub încovoietura cărjei, tăinuind, cică, iarba fiarelor, insinuată, cu șișul, sub pielea bătucită. Fiica lui, țaca Marusea, era chiar vecina noastră de la deal, de peste drum, căsătorită cu badea Maxim Huzun. Luam apă de la aceeași fântână din poarta noastră, fântână săpată încă de bunicul Ipatie sau... pe timpurile lui...)

Pe scurt, esențializat vorbind, post-copilul, alias adolescențul trăia reveria confuză a intrării sau ieșirii dintr-un vis aievea. Chiar și în această clipă aud un țuit în timpane, provocat de atâta încordare și concentrare fremătătoare care-mi stăpâneau, la acel moment, firea, conștiința, dar, mai ales, subconștientul. Demult, îmi țiuia deslușit în urechi și din motivul că, pe atunci, în E(v)ul Me(di)u, mediul înconjurător era încă silențios. Dar asta nu înseamnă că nu se auzeau și eu nu trăgeam cu urechea și... conștiința la zvonurile fugarnice din sat. Auzeam mame, Ane ce blestemau sau strigau a milostivenie din condicele de robie ale kolhozului. (La petreceri modeste, încrâncenate de necazuri, negurenii cântau deja macaronic, româno-rusește: „Mă duc la pravleni/ Să scriu zaiavleni/ Că dau car și boi în kolhoz;/ Când ies la fântână/ Agentul vrea lână,/ Tovarăși, nu-i chip de trăit”, refrenul acelei melodii târăgănite conținând și invocația: „Of, Doamne, ce zile-am ajuns”... Apoi, oarecum amenințător, bărbații își dădeau drumul în: „Ast’ noapte la Prut războiu-a-nceput./ Românii trec dincolo iară,/ Să ia înapoi prin armă și scut/ Moșia pierdută astă vară”. Se cânta „Hora Unirii”, melodia care, atunci, ca și astăzi, la Negureni a fost și a rămas „Dansul Mare”, cu care se scot miresele din casă...)

Noptile, peste case, – necurmata criză de disperare a bufnițelor.

* * *

Vară. Vipie. Verdeată pleoștită. Apoi, câte o ploaie izbăvitoare, cu atentatele eșuate ale fulgerelor și detunetelor prăpăstioase. Pe câte cineva din Negureni, pe câmp, puterile cerului îl nenoroceau, totuși. Dar satul era obișnuit cu jertfe, și nu singulare. Și le mai plângea pe cele din război, pe cele duse pe ghețurile Siberiei.

Și cei înlăcrimați și cei radioși, ne întâlneam în supra- vitaminatele livezi în rod copt.

Unu septembrie. Apoi octombrie. Căderea în învântejiri de elice ale păstăilor de ar(țar) (încă de pe timpul țarului, sătenii apucaseră a-i spune ar(țarului): *klion*). Noiembrie. Scăfârlile (căpătânelor) de verde căzute sub ghilotina grădinarilor. Pe răzoare, în bataliștea vântului, pierzându-și înfrunzirile mărunte, parcă a spaimă, dar și a fală, măceșul își joacă împurpuratele solfegii de „ochiul boulii”. Alături, prin spinărișul golaș, porumbelul își stafidește stropii de întuneric mistreț care se zice că fac gura pungă (...fără vreun ban în ea...).

Și Ea. Adolescența. Poezia. Ca un surâs limpede, curat, nepătat. Ea, ca un zâmbet cast, drept ceva între jenă și igienă. Îi zâmbesc și eu, cel singur și sigur doar pe avuția abstractă a verbului *a avea*. A avea inclusiv revelația că viața de provincie nu poate fi una liberă.

...La 14 ani, am plecat din sat.... Peste un timp, scriam poemul **Automodelaj, 1963**: „Gingiile orizontului înroșit. Răsare/ un soare banal cu dinți din care/ se pare că se desprinde și cade/ câte-o plombă de avion care de fapt/ coboară la aterizare sau/ pur și simplu și dramatic/ în explozia surdă a unei dinamități ralenti/ se prăbușește la marginea Chișinăului/ peste spații de epurare prin care/ rătăcesc și se îneacă iepurii hăituiți/ în primele zile ale sezonului de vânatoare./ Aburi puturoși. Și/ cu plastelină sub unghii pe gingii între dinți/ copilăria satului venind la oraș”.

(*Heppy end?* Cine știe...)